

ARAŞTIRMA

ŞİDDET KARŞITI EĞİTİM PROGRAMININ ÖĞRENCİLERİN ÇATIŞMA ÇÖZÜM, ŞİDDET EĞİLİMİ VE ŞİDDET DAVRANIŞLARINA YANSIMASI*

Aynur UYSAL**

Ayla BAYIK TEMEL***

Alınış Tarihi:22.03.2007

Kabul Tarihi:07.12.2007

ÖZET

Okul sağlığı hizmetlerine yönelik ilköğretim öğrenci grubu için geliştirilen Şiddet Karşıtı Eğitim Programı'nın öğrencilerin çatışma çözümleri, şiddet eğilimleri ve davranışları üzerine etkisini saptamak amacıyla bu araştırma planlanmıştır. Araştırma, İzmir İli Bornova İlçesi Ferit Bahriye Ergil İlköğretim Okulu'nda 21 Kasım 2001- 01 Temmuz 2002 tarihleri arasında yürütülmüştür. Sabahçı sınıflardan bir sınıf (42 öğrenci) deney, öğlenci sınıflardan bir sınıf (36 öğrenci) kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Deney grubu öğrencilerine, haftada iki ders saati olmak üzere beş hafta boyunca Şiddet Karşıtı Eğitim Programı uygulanmış, kontrol grubuna da konu ile ilgili hazırlanan eğitim broşürü verilmiştir. Eğitim sonrasında deney grubu öğrencilerin çatışma çözüm puanlarında ve şiddet eğilim puanlarında eğitim öncesine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunurken, öğrencilerin şiddet davranış puanlarında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Bununla birlikte öğretmenlerin yaptıkları gözlemlerde, eğitim sonrası öğrencilerin şiddet davranışlarında belirgin bir azalmanın olduğu belirlenmiştir. Tüm bulgular sonucunda, okulda şiddetin önlenmesine yönelik bir eğitim programı düzenlendiği takdirde öğrencilerin daha yapıcı çatışma çözüm yaklaşımları kullanacağı, şiddet eğilim ve şiddet davranışlarında azalma olacağı; böylece daha güvenli ve şiddet içermeyen bir okul ortamının sağlanacağı ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: Şiddeti önleme, çatışma çözümlenme, okulda şiddet, okul hemşireliği

ABSTRACT

The Effect of The Education Program Against Violence on Students' Conflict Resolution, Tendency to Violence and Violent Behavior

This research was planned in order to find out the effect of Training Program Against Violence which was developed toward school health services for student group of elementary education, on students' conflict resolution, tendency to violence and violent behaviors. This research was carried out in Ferit Bahriye Ergil Elementary School, affiliated with City of Izmir, Bornova between the dates of 21 November 2001 and 01 July 2002. One class (42 students) from morning classes as a sample and one class (36 students) from noon classes as a control group were selected. To the students of the study group, "Training program against violence" was applied, meanwhile to the control group a brochure developed related to the subject was given.

Training program took 5 weeks, as two lesson hours per week. It was found out that post-education conflict resolution and violence tendency scores of study group students have increased compared to preeducation scores and this was statistically significant. Consequently, it was suggested that when a training program towards prevention of violence in school is designed, students will use more positive quarrel resolving approaches, a reduction will occur in tendency to violence and violent behaviors, thereby a school environment, which is more secure and doesn't contain violence could be provided.

Keywords: Violence prevention, conflict resolution, school violence, school nursing

* Uluslararası Katılımlı I. Şiddet ve Okul Sempozyumu'nda sözel bildiri olarak sunulmuştur.

** Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu, Bornova/İzmir (Yrd.Doç.Dr)

*** Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu, Bornova/İzmir (Prof.Dr)

GİRİŞ

Son yirmi yılda gençler arasında yüksek düzeylere ulaşan şiddet suçları, dikkatleri gençler arasındaki şiddete yöneltmiştir. Birçok adölesan çatışmayı çözmede en etkili yolun şiddet olduğuna inanmaktadır. Gençler arasındaki şiddet sıklıkla adölesanların bir arada olduğu okullarda karşımıza çıkmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Ulusal İstatistikleri'ne göre, okullarda ya da okulların civarında her yıl üç milyona yakın suç işlenmektedir. (Şahin 1999). Amerikan toplumunda okullarda şiddet oranlarının bu artışından endişelenerek, okullarda önlem almaya yönelik ulusal hedefler belirlenmiştir (Furlong 2000). Nüfusunun %31.1'inin 5-19 yaş grubu çocuk ve gençlerden oluşan ülkemizdeki duruma bakıldığında; okullarda kız erkek arkadaş ilişkileri nedeniyle çıkarılan grup kavgaları, öğrencilerden haraç alan okul çeteleri, futbol maçları sırasında hiç bitmeyen taraftar çatışmaları "Gençlerdeki Şiddet Olgusu"nun göstergeleridir (Koç ve Hancıoğlu 2003).

Çocuklar ev dışında zamanın büyük bir kısmını, gelişim dönemleri boyunca kendilerini en çok etkileyen sosyal bir kurum olan okulda geçirmektedir. Genel suçlar içinde çocuk suçlarının oranının %5 olduğu ülkemizde, okuldaki şiddet olaylarının resmi bir kaydı yoktur (Peker 1994). Elde edilen bilgiler araştırmacıların bulgularıyla sınırlı kalmaktadır ve bu konuda yapılan araştırma ve anketler de "okulda şiddet" sorununun çözümlenemediğini göstermektedir.

Şiddet birçok sektörün işbirliği yapmasını gerektiren ciddi bir sorun olmasına karşın çoğunlukla polis ve yargı sisteminin bir konu alanı olarak görülüp, sağlık çalışanlarının ilgi odağı olmamıştır. Ancak şiddetin önlenilebilir bir hastalık olduğu ve büyük oranda sağlık çalışanlarını ve özellikle de hemşireleri ilgilendirdiği bilinmektedir. Bu gerçeğin yansımaları da Uluslararası Hemşireler Birliği'nin (ICN) 2001 yılı için belirlediği Dünya

Hemşirelik Teması'nda görülmektedir: "Hemşireler Daima, Şiddete Karşı Sizin İçin Var". Gelişmiş toplumlarda özellikle ABD'de artık okul hemşireleri tarafından şiddetin önlenmesi programları yürütülürken (Brener et al. 1997, Woodtli and Breslin 1996), ülkemizde okul hemşiresi anlayışının henüz yerleşmemiş olduğu ve okul hemşirelerinin yalnızca acil girişimleri uygulamanın dışına çıkamadıkları bilinmektedir.

Araştırmalar, şiddete ve saldırganlığa yönelik davranışların yaşamın erken dönemlerinde öğrenildiğini göstermektedir. Saldırganlığın da diğer sosyal davranışlar gibi öğrenilmiş, başka bir deyişle sonradan kazanılmış bir tutum olduğu vurgulanmaktadır (Bandura 1977, Meyer and Farrell 1998). Bu bakış açısıyla, ciddi şiddet davranışları uygulayıcı hale gelmeden önce, erken okul yıllarında daha genç çocuklara yönelik yapıcı çatışma çözüm yöntemleri ve şiddeti önleme programlarının geliştirilmesi önemle üzerinde durulması gereken bir konu olmuştur. Tüm bu gerçeklerden yola çıkarak; okul sağlığı hizmetlerine yönelik, ilköğretim öğrenci grubu için geliştirilen Şiddet Karşıtı Eğitim Programı'nın (ŞKEP) öğrencilerin çatışma çözüm, şiddet eğilimleri ve davranışları üzerine etkisini saptamak amacıyla bu araştırma planlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Bir ilköğretim öğrenci grubuna yönelik hazırlanan ŞKEP'in öğrenci davranışlarına yansımalarının incelenmesine yönelik yarı deneysel bir alan araştırmasıdır (Emiroğlu 2002).

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Araştırma İzmir İli Bornova İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı, Ferit Bahriye Ergil İlköğretim Okulu'nda, 21 Kasım 2001- 01 Temmuz 2002 tarihleri arasında yürütülmüştür.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Şiddet kurbanı olmanın 13 ve 14. yaşlarda en yüksek noktada görülmesi ve ülkemizde de çocuk suçluluğu ile ilgili verilerden en çok suç işlenen yaşı 14 yaş olması nedeniyle bu yaş grubu öğrencilerin yer aldığı 7. Sınıf öğrencileri araştırma örnekleme kapsamına alınmıştır. Eğitimler yalnızca araştırmacılar tarafından yürütüleceğinden ve eğitim süre ve olanaklarının kısıtlılığından dolayı eğitim programına yedinci sınıflardan sadece bir sınıf dahil edilebilmiştir. Okulda şiddeti önlemeye yönelik yürütülen programların bir çoğu, okulun eğitim programına entegre edilmekte, görsel eğitim materyalleri ve yaratıcı dramalar ile desteklenmektedir. Bu çalışma, okul işbirliğine dayalı yürütüldüğü için Milli Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği okul müfredatına "Şiddet Karşıtı Eğitim Programı" entegre edilememiş, ders programlarını aksatmama koşulu ile sınırlı saatlerde yürütülmüştür.

Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırma evrenini 2001-2002 öğretim döneminde Ferit Bahriye Ergil İlköğretim Okulu'nun öğrencileri (2199 öğrenci) oluşturmaktadır. Bornova İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü yetkilileri ile yapılan ön görüşmeler sonucunda, okul/okul çevresinde şiddet olaylarının sık görüldüğü düşünülen ve eğitim programının uygulanmasında okul yönetimi ve öğretmenlerin işbirliği sağlanan okul, olasılıksız örneklem yöntemlerinden amaca uygun (purposive) örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Konu ile ilgili kaynak çalışmalarda gençler arasında şiddete yönelme ve şiddet kurbanı olmanın adolesan dönemin 13. ve 14. yaşlarında en yüksek oranlarda olması ve bu grubun potansiyel risk taşıması (Volokh and Snell 1998) nedeniyle 13-14 yaş grubu gençlerin öğrenim gördüğü yedinci sınıflar araştırma grubu olarak belirlenmiştir. Yedinci sınıflar arasından (altı sınıf) araştırma örneklemini belirlemek üzere okul yöneticileri, sınıf öğretmenleri ve

rehber öğretmen ile görüşülerek, deney ve kontrol grubu öğrencilerinin etkileşimlerini engellemek için sabahçı sınıflardan bir sınıf (42 öğrenci) deney, öğlenci sınıflardan bir sınıf (36 öğrenci) kontrol grubu olarak seçilmiştir. Rando-mizasyon için yaş, cinsiyet, aile tipi, gelir durumu gibi değişkenler açısından benzerliği gruplar arası uyum iyiliği testi ile sağlanmıştır (Karasar, 1995).

Veri Toplama Araçları

Öğrenci Sosyodemografik

Özellikler: Bu form, öğrencilerin yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, ailesinin gelir durumu, aile yapısı, anne babasının eğitim durumu, anne babasının meslek özellikleri gibi sosyodemografik özellikleri ile ilgili verileri içeren dokuz sorudan oluşmaktadır.

Öğrencinin Çatışma Çözme

Yaklaşımının Belirlenmesine Yönelik

Senaryo: Bu senaryo, araştırmacı tarafından benzer amaçla yürütülen çalışmalarda kullanılan senaryo örneklerinden yararlanılarak hazırlanmıştır (Delveaux and Daniels 2000, Johnson and Johnson 1994, Johnson and Johnson 1995). Senaryo, okullarda sıklıkla görülen çatışma şekillerinden rekabet, sözel aşağılama kavramlarını yansıtan kısa bir olayı içermektedir. Öğrencilerden, iki öğrenci arasında yaşanan çatışma durumunu yansıtan bu senaryoyu okumaları ve "Bu durumda sen olsaydın ne yapardın?" sorusunu yanıtlamaları istenmiştir. Senaryonun ölçme amacına uygun olup olmadığı ve ölçmek istenen alanı temsil edip etmediğini saptamak amacıyla eğitimci, psikolog, psikolojik danışman ve akademisyenlerden oluşan yedi uzman tarafından incelenerek çoğul uzman görüşüne dayalı içerik geçerliliği uygulanmıştır. Uzmanların önerileri doğrultusunda senaryoya son şekli verilmiştir.

Öğrencinin senaryoya verdiği kavramsal yanıtların bazı özellikler açısından sayısallaştırılması için içerik analizine başvurulmuştur (Kubilay 2002). Öğrencinin çatışma durumunda problem çözmede kullandığı yöntemler, bu

konuda yapılan benzer çalışmaların rehberliğinde (Johnson and Johnson 1994, Johnson and Johnson 1995) değerlendirilerek, saldırgan yanıt 1 puan, sorunun karşılıklı anlaşarak çözümlenmesi de 9 puan almıştır. Öğrencinin aldığı puanın 1'e yaklaşması şiddet içeren çatışma çözüm yöntemlerini kullandığı, 9'a yaklaşması şiddet içermeyen/olumlu sorun çözme yöntemlerini kullandığı şeklinde yorumlanmıştır.

Şiddet Eğilim Ölçeği (ŞEÖ): Bu ölçek, Göka, Bayat ve Türkçapar tarafından 1995 yılında Milli Eğitim Bakanlığı adına yürütülen bir çalışma için geliştirilmiş ve T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun "Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet" konulu araştırmasında (1998) 7-14 yaş grubu çocukların şiddet eğilimlerini ölçmek için temel yapısı değiştirilmeksizin yeniden desenlenmiş ve kapsam geçerliliği sağlanmıştır. Çalışmamızda ölçeğin güvenilirliğini sınamak üzere iç tutarlılık kapsamında güvenilirlik katsayısı iki farklı zamanda .78; .87 bulunmuştur. Öğrencinin 20 maddeden her bir maddeyi okuyarak "hiç uygun değil" "biraz uygun", "uygun", "çok uygun" seçenekleri arasından kendisi için en uygun olanı seçmesi istenmiştir. Bu ölçekle ilgili istatistik değerlendirmeler öğrencilerin ölçekten aldıkları puanların ortalamalarına göre yapılmıştır. Öğrencilerin puan ortalamalarının 4'e yaklaşması şiddet eğilimlerinin arttığı, 1'e yaklaşması ise şiddet eğilimlerinin azaldığı şeklinde değerlendirilmiştir.

Şiddet Davranış Sıklığı Ölçeği: Farrel ve Meyer'in Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi Gençlik Risk Tarama Programı (CDC 1993) veri tabanı sonuçlarından yararlanarak hazırlanmış oldukları bu ölçek, gençlerin şiddet davranışları ve sıklığını yansıtan beş maddeyi, şiddet kurbanı olma durumunu ve sıklığını yansıtan iki maddeyi içermektedir. Farrel ve Meyer (1997) tarafından ölçeğin güvenilirlik katsayısı üç farklı zamanda alpha değeri .68, .76,

.75 bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe'ye uygunluğunu sağlamak için dil konusunda uzman beş kişi tarafından İngilizce'den Türkçe'ye ve Türkçe'den İngilizce'ye çevirileri yapılarak dil geçerliliği sağlanmıştır. Ölçeğin ölçme amacına uygun olup olmadığı ve ölçmek istenen alanı temsil edip etmediğinin saptamak amacıyla çoğul uzman görüşüne dayalı içerik geçerliliği uygulanmıştır. Bu çalışmada ölçeğin güvenilirlik katsayısı iki farklı zamanda .57; .77 bulunmuştur.

Öğrencinin ölçeğin her bir maddesine verdikleri yanıtlar sırasıyla; Hiç :1 puan;1-2 kez: 2 puan; 3-5 kez: 3 puan;6-9 kez: 4 puan;10-19 kez: 5 puan; 20 kez ve daha fazla: 6 puan verilerek değerlendirilmiştir. Ölçeğin ilk beş maddesi şiddet davranışları ve sıklığını ölçtüğü için öğrencilerin sadece bu maddelere verdikleri yanıtlar puanlamaya alınarak puan ortalaması hesaplanmıştır. Öğrencinin puan ortalamasının artması, şiddet davranış sıklığının da arttığı şeklinde değerlendirilmiştir (Farrell and Meyer 1997).

Şiddet Davranışı Gözlem Rehberi: Öğretmenlerin öğrencilerin fiziksel ve sözel şiddet davranışlarını gözlemlemelerini kolaylaştırmaya yönelik araştırmacı tarafından hazırlanan bu rehber ile öğrencilerin şiddet davranışlarındaki değişimin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Rehberde öğretmenlerin gözlemleyeceği şiddet davranışları Browning ve arkadaşlarının şiddet davranışları sınıflaması dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Veri Toplama Yöntemleri
Veri toplamada anket formu kullanılmış, görüşme ve gözlem tekniklerinden yararlanılmıştır. Öğrencilerin şiddet davranışlarını gözlemlemede doğrudan gözlem yöntemlerinden saldırgan davranışların gözlenmesinde sıklıkla kullanılan **katılımsız gözlem** kullanılmıştır (Kubilay 2002). Gözlenecek kişinin gözlem sırasında sürekli yaptığı davranışı değil de göstermek istediği davranışı sergileye-

bilme olasılığı düşünülerek öğrencilerin şiddet davranışları, yedi gözlemci tarafından farklı ortamlarda (sınıf, koridor, okul bahçesi vb) gözlenmiş ve okul dışından bir gözlemcinin yanında öğrenci davranışlarının değişebileceği görüşünden de yola çıkarak gözlemci olarak öğretmenler tercih edilmiştir. Öğrencilerdeki şiddet davranışları, öğretmenleri tarafından eğitim öncesi 30 gün, eğitim sonrası 30 gün “Şiddet Davranış Gözlem Rehberi”nden yararlanılarak gözlenmiştir. Araştırmacı tarafından öğretmenler ile ara toplantılar yapılarak gözlem sürecine ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir. Öğretmenler, öğrencilerin şiddet davranış sıklıklarını iş yoğunlukları ve öğrenci sayısının fazlalığı nedeniyle sayısal veriler halinde kayıt edememiştir. Öğretmenlerin gözlemleri yarı yapılandırılmış grup görüşmesi yapılarak sözel olarak alınmış ve içerik analizi ile değerlendirilmiştir (Morgan 1998).

Deney ve kontrol grubu öğrencilere Öğrenci Sosyodemografik Özellikleri Veri Formu, Öğrencinin Çatışma Çözme Yaklaşımının Belirlenmesine Yönelik Senaryo, Şiddet Eğilim Ölçeği ve Şiddet Davranış Sıklığı Ölçeği uygulanarak araştırma verileri toplanmıştır. Eğitimden 20 gün sonra, eğitim öncesi uygulanan Çatışma Senaryosu, Şiddet Eğilim Ölçeği ve Şiddet Davranış Sıklığı Ölçeği öğrencilere tekrar uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma sonunda elde edilen verilerin analizi SPSS 12.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Öğrencilerin sosyodemografik verilerinin sayı ve yüzde dağılımları, deney ve kontrol grubu öğrencilerin, puan ortalamalarının karşılaştırılmasında bağımsız iki grupta eşit varyanslı t testi, deney grubu öğrencilerin eğitim öncesi ve sonrası puan ortalamalarının karşılaştırılmasında eşleştirilmiş iki grup arasındaki farkın t testinden yararlanılmıştır.

Araştırmanın Değişkenleri

Öğrencilerin çatışma çözüm yaklaşımları, şiddet eğilim puanları, şiddet davranış sıklıkları araştırmanın bağımlı değişkenlerini, Şiddet Karşıtı Eğitim Programı'na katılma araştırmanın bağımsız değişkenini oluşturmaktadır.

Şiddet Karşıtı Eğitim Programının Düzenlenmesi

Son yıllarda gençlerde sağlığın geliştirilmesi programı kapsamında şiddet ve adam öldürme konularında tanımlayıcı bilgi, alternatif çatışma çözüm yöntemleri ve şiddet içermeyen sınıf ortamını sağlamaya yönelik şiddeti önleme programları yürütülmektedir (Farrell and Meyer 1997, Johnson and Johnson 1994). ABD’de “Okulda Şiddeti Önleme Merkezi”, 1993 yılından beri S.A.V.E. (Student Against Violence Everywhere) konulu ders programını yaygın olarak uygulamaktadır. Bu çalışmada araştırmacılar, ilköğretim öğrencilerine yönelik eğitim programı geliştirmede yukarıda sözü edilen örnek programları ülkemiz koşullarına uyarlayarak hazırlamıştır. Eğitim programının geçerliliğinin sağlanması için programda yer alan her konu başlığı için ayrı olarak hazırlanan değerlendirme formları ve programın öğretim etkinliklerini değerlendirme formu eğitimci, psikolog, psikolojik danışman ve akademisyenden oluşan yedi uzmanın görüşüne sunulacak öneriler doğrultusunda düzenlemeler yapılmıştır.

ŞKEP, öğrencilerin ders programlarını hiçbir şekilde aksatmamasına dikkat edilerek beş hafta süreyle, haftanın bir günü 40’ar dakikalık iki ders saati içinde yürütülmüştür. Eğitimler araştırmacılar tarafından çoğunlukla sınıfta yürütülmüş, poster/afiş hazırlama gibi grup çalışmaları iş ve teknik sınıfında yapılmıştır.

Araştırma Etiği

Araştırmanın uygulanabilmesi için İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden izin alınmıştır. Eğitim programına alınacak öğrencilerin ailelerine programın amacını ve içeriğini özetleyen Aile İzin Formu düzenlenerek çocukların

eğitim programına katılım izinleri sağlanmıştır. Kontrol grubu öğrencilerinin eğitim programından yoksun kalmamaları için, şiddetin zararları ve önlenmesi, çatışma çözümünde dikkat edilecekler konusunda açıklayıcı broşür hazırlanarak öğrencilere dağıtılmıştır. Bu araştırma, Ege Üniversitesi Araştırma Fonu tarafından desteklenmiştir (Proje No: 2001/HYO/006).

BULGULAR VE TARTIŞMA

1. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerin Sosyodemografik Özellikleri

Deney grubu öğrencilerin yaş ortalaması 13.21 ± 0.47 ; kontrol grubu öğrencilerin yaş ortalaması 13.33 ± 0.79 'dur. Ortalama kardeş sayısı

deney grubunda 2.36 ± 0.76 , kontrol grubunda 2.44 ± 0.73 'tür. Öğrenci ailelerinin gelir durumuna bakıldığında; deney ve kontrol grubu öğrencilerin yarısından fazlasının aile gelirlerinin giderlerine göre denk olduğu görülmektedir.

Sayfa sınırlılığı nedeniyle yalnızca deney grubu öğrencilerin eğitim öncesi ve sonrası çatışma çözüm, şiddet eğilim ve davranışlarına ait tanımlayıcı bulgularına yer verilmiş, ancak deney ve kontrol grubu istatistik karşılaştırmaları belirtilmiştir.

2. Deney Grubu Öğrencilerin Eğitim Öncesi ve Sonrasında Çatışma Çözüm, Şiddet Eğilim, Şiddet Davranış Sıklıklarının İncelenmesi

Tablo 1. Deney Grubu Öğrencilerin Eğitim Öncesi (EÖ) ve Eğitim Sonrası (ES) Kullandıkları Çatışma Çözüm Yaklaşımlarına Göre Dağılımı

Çatışma Çözüm Yaklaşımları	EÖ		ES	
	Sayı	%	Sayı	%
1. Ne yapacağını bilememe	8	19.0	1	2.4
2. Şiddet kullanma	2	4.8	2	4.8
3. Tehdit etme	7	16.7	5	11.9
4. Geri çekilme, küsme	6	14.3	4	9.5
5. Aldırmama, benzer durumu yaşadığında yaptıklarını hatırlatma	7	16.7	4	9.5
6. Öğretmene söyleme	3	7.1	3	7.1
7. Yapılan davranışın yanlışlığını belirtme	5	11.9	3	7.1
8. Kendini geliştirme çalışmaları	4	9.5	18	42.9
9. Sorun hakkında görüşerek diğer kişinin bakış açısını anlamaya çalışma	--	--	2	4.8
Toplam	42	100.0	42	100.0

Öğrencilerin EÖ'nde, çatışma çözümü için en fazla "ne yapacağını bilememe" (%19.0), "tehdit etme" (%16.7), "aldırmama, benzer durumu yaşadığında yaptıklarını hatırlatma" (%16.7) gibi yaklaşımlara başvurabilecekleri belirlenmiştir. Bu yaklaşımlar incelendiğinde, %19.0 öğrencinin "ne yapacağını bilemiyor" konumda olması bu konudaki eğitim gereksinimini açıkça ortaya koyarken, "şiddet kullanma ve tehdit etme" davranış kalıpları içinde olacağını ifade eden

öğrencilerin okul ortamında şiddet kaynağı olarak var olduğunu düşündürmüştür. Ülkemizde Türnüklü ve Şahin'in (2003) İzmir'de 6,7, ve 8. sınıf öğrencileri ile yürüttükleri çalışmada öğrencilerin %33'ü sorunlarını "kavga ederek" aşmaya çalıştıklarını belirtirken; %21'i sorunlarını "konuşarak", %12'si "uyararak" çözümlendiği saptanmıştır. Johnson ve Johnson'ın (1994) öğrencilerin çatışma çözümleme davranışlarını incelediği çalışmalarında, eğitim öncesinde öğrencilerin çatışma

çözümlemede en fazla arkadaşına bu davranışı bırakmasını söyleme (%34.0), öğretmene söyleme (%24.0), geri çekilmeyi (%23.0) kullandıkları saptanmıştır. Kültürel farklılık olmasına rağmen her iki grup öğrencinin çatışma çözümünde çok farklı olmayan yaklaşımları kullandığı görülmüştür.

Çatışma çözümü yaklaşımı kapsamında “ne yapacağını bilemeyen” öğrenci oranının ES’nda %19.0’dan %2.4’e düştüğü saptanmıştır. Bu sevindirici bir bulgudur. Çatışma çözümlemede kendini yetersiz hissederek geri çekilme, küsme, aldırma, öğretmene söyleme gibi pasif davranışları seçen öğrenci oranı eğitim sonrası dönemde %38.1’den %26.1’e düşmüştür. Yapıcı çatışma çözüm yaklaşımları kullanan öğrenci oranı ES’nda yükselmiştir. Bu kapsamda “sorun hakkında görüşerek diğer kişinin bakış açısını anlamaya çalışma” yaklaşımı EÖ dönemde hiç kullanılmazken, ES’nda öğrencilerin %4.8’inin bu yaklaşımı

seçmesi eğitimin olumlu yansıması olarak değerlendirilebilir. Browning ve arkadaşlarının (2000) yürüttükleri başka bir çalışmada da, öğrencilerin eğitim öncesinde çatışma durumunda ilk tepkisi öfkeyi dışa vurma davranış kalıplarıyken, eğitim sonrasında ise, bu davranışların olumlu çözüm alternatifleri geliştirme yönünde değişim gösterdiği belirlenmiştir.

Öğrencilerin EÖ ve ES dönemde şiddet eğilim düzeyleri incelendiğinde; “az şiddet eğilim” düzeyinde olan öğrenci oranının %73.8’den %85.7’ye çıktığı, “fazla şiddet eğilim” düzeyinde olan öğrenci oranının %21.4’ten %9.5’e düştüğü ve “çok fazla şiddet eğilim” düzeyinde olan öğrenci oranında ise %4.8 olarak bir değişim göstermediği saptanmıştır. Bu değerler yapılan eğitimin az ve fazla şiddet eğiliminde olan öğrencilerin şiddet eğilim düzeylerinde bir azaltma yarattığını ortaya koymaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Deney Grubu Öğrencilerin EÖ ve ES Şiddet Eğilim Düzeylerine Göre Dağılımı

Şiddet Eğilim Düzeyleri	EÖ		ES	
	Sayı	%	Sayı	%
1. Az (21-40 puan)	31	73.8	36	85.7
2. Fazla (41-60 puan)	9	21.4	4	9.5
3. Çok fazla (61-80 puan)	2	4.8	2	4.8
Toplam	42	100.0	42	100.0

Bu çalışmada elde edilen bulgular ile ülkemizde Aile Araştırma Kurumu’nun (1998) yürüttüğü çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiş ve 7-14 yaş grubu çocukların %57.8’i “az şiddet eğilim” düzeyinde, %37.9’u “fazla şiddet eğilim” düzeyinde ve %2.9’u ise “çok fazla şiddet eğilim” düzeyinde bulunmuştur. Bu oranların da araştırma bulguları ile uyumlu olduğu görülmektedir.

Fiziksel kavga, gençler arasında şiddet davranışının ortak bir şeklidir ve bu yaş grubundaki adam öldürme ve yaralanmaların nedeni olarak önemlidir. Gençlerdeki şiddet olayları incelenirken

genellikle son 30 gün içindeki şiddet davranış sıklığı incelenmektedir (CDC 1993, Meyer and Farrell 1998). Tablo 3’te deney grubu öğrencilerin EÖ ve ES son 30 gün içinde okul ve çevresinde yaşadıkları şiddet davranış sıklıkları yer almaktadır.

Öğrencilerin kavga etme sıklıklarında ES’nda bir düşme saptanmış ve öğrencilerin %64.2’si hiç kavga etmediğini belirtirken; %28.5’i 1-2 kez kavga ettiğini ifade etmiştir. Meyer ve Farrell’in (1998) ABD’de altıncı sınıf öğrencileri ile yürüttükleri çalışmada, erkek öğrencilerin %70.0’ının, kız öğrencilerin %44.0’ının son 30 gün

içinde bir kavga olayı içinde bulunduğu saptanmıştır. Araştırma bulguları ile karşılaştırıldığında ABD’de okuldaki şiddet olaylarının ülkemizden daha fazla bulunmasında, her iki araştırmanın yürütüldüğü okul ve okul çevresinin farklı özelliklerinin varlığı ve kültürler

arası farklılığın etkili olabileceği düşünülmüştür.

Öğrencilerin EÖ %2.4’ü, ES %4.8’i okula gelirken 1-2 kez bıçak, çakı ya da sopa getirdiğini belirtmiştir. Cirillo’nun (1998) araştırmasında, son 30 gün içinde gençlerin %6.0’ı okula silah, bıçak ya da sopa getirdiği belirlenmiştir.

Tablo 3. Deney Grubu Öğrencilerin EÖ ve ES Son Otuz Gün İçinde Okul ve Okul Çevresinde Yaşadıkları Şiddet Davranışları ve Sıklıklarına Göre Dağılımı

Şiddet Davranışı	EÖ		ES	
	Sayı	%	Sayı	%
Kavga Etme				
Hiç	22	52.4	27	64.2
1-2 kez	17	40.4	12	28.5
3-5 kez	1	2.4	1	2.3
10-19 kez	1	2.4	-	-
20 kez ve daha fazla	1	2.4	2	4.5
Öğretmeni Tehdit Etme				
Hiç	42	100.0	42	100.0
Bıçak, Çakı, Sopa İle Tehdit Etme				
Hiç	41	97.6	41	97.6
1-2 kez	1	2.4	-	-
3-5 kez	-	-	1	2.4
Okula Bıçak/ Çakı, Sopa Getirme				
Hiç	41	97.6	40	95.2
1-2 kez	1	2.4	2	4.8
Kavgada Yaralanma				
Hiç	41	97.6	40	95.2
1-2 kez	1	2.4	2	4.8
Toplam	42	100.0	42	100.0

3. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerin EÖ ve ES Çatışma Çözüm Yaklaşımları, Şiddet Eğilimleri ve Şiddet Davranışlarının İncelenmesi

Tablo 4 incelendiğinde deney grubu öğrencilerin EÖ ve ES çatışma çözüm puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t=4.215$, $p < 0.001$).

Tablo 4. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerin EÖ ve ES Çatışma Çözüm, Şiddet Eğilim ve Şiddet Davranış Sıklığı Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Deney Grubu			Kontrol Grubu		
	EÖ	ES	p	EÖ	ES	P
	X ± SD	X ± SD		X ± SD	X ± SD	
Çatışma Çözüm	4.17±2.35	6.07±2.39	0.00	4.97±2.40	4.22±2.53	0.16
Şiddet Eğilim	1.96±0.45	1.68±0.47	0.001	1.94±0.45	1.78±0.57	0.06
Şiddet Davranış Sıklığı	1.15±0.25	1.15±0.35	0.92	1.11±0.18	1.22±0.43	0.07

Deney grubu öğrencilerin çatışma çözüm puan ortalamaları kontrol grubu öğrencilerle karşılaştırıldığında, deney grubu öğrencilerin daha olumlu/yapıcı çatışma çözüm yaklaşımları kullandığı ve yapılan istatistiksel analizde de iki grup arasında önemli bir fark olduğu saptanmıştır ($t=3.31$, $p < 0.01$). Benzer şekilde birçok araştırmacı da, öğrencilere çatışma çözüm yöntemlerinin öğretilmesinin çatışma durumunda öğrencilerin yapıcı ve şiddet içermeyen yaklaşımlara yönlendirilmesinde etkili olduğunu vurgulamışlardır (Browning et al. 2000, Johnson and Johnson 1994, Meyer and Farrell 1998).

Deney grubu öğrencilerin EÖ'nde 1.96 ± 0.45 olan şiddet eğilim puan ortalaması, ES'nde 1.68 ± 0.47 'e düşmüştür. Öğrencilerin EÖ ve ES şiddet eğilim puan ortalamaları arasındaki bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t=3.452$, $p < 0.001$). Şiddet eğilim puan ortalamalarındaki bu düşme, öğrencilerin daha az şiddet davranışlarına yönelme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Kontrol grubu öğrencilerin şiddet eğilim puan ortalaması EÖ'nde 1.94 ± 0.45 iken ES'nde 1.78 ± 0.57 'dir. Öğrencilerin EÖ ve ES şiddet eğilim puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($t=2.081$, $p > 0.05$).

Deney grubu öğrencilerin ES şiddet eğilim puan ortalamasının kontrol grubu öğrencilerin şiddet eğilim puan ortalamasından daha düşük olmasına rağmen, iki gruptaki öğrencilerin şiddet eğilim puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır ($t=0.49$, $p > 0.05$). Öğrencilerin şiddet eğilimlerini biyolojik faktörler yanı sıra aile yapısı, kültürel değerler, ekonomik durum, eğitim sistemi, basın yayın gibi sosyal faktörlerin etkilediği bilinmektedir (CDC 1993). ŞKEP ise bu faktörlerden sadece birisini içermektedir. Bu durumda diğer faktörler üzerinde etkin değişiklikler

yapılmadan kısa sürede öğrencilerin şiddet eğilimlerinde büyük değişim yaratmak zorlaşmaktadır.

Deney grubu öğrencilerin EÖ ve ES şiddet davranış puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($t=1.900$, $p > 0.05$). Deney grubu öğrencilerin ES şiddet davranış puan ortalamaları ile kontrol grubu öğrencilerin şiddet davranış puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($t=1.05$, $p > 0.05$). Bunda çalışmaya katılan öğrenci sayısının azlığının etkili olabileceği düşünülmüştür. Diğer taraftan gençlerin şiddet davranışlarında değişim oluşturmada aile katılımının sağlanması, şiddeti önleme konularının okul ders programı paralelinde yürütülmesi ve akran grup danışmanlığının büyük bir etkiye sahip olduğu birçok çalışmada vurgulanmaktadır (Cirillo 1998, Smith et al. 2002). Yürütülen araştırmada, koşullar gereği özellikle aile katılımının ve şiddeti önleme programının okul derslerine entegre edilmesinin sağlanamamasının bu sonuçta etkili olabileceği düşünülmüştür. Ancak öğrencilerin şiddet davranışlarını gözlemleyen öğretmenler, ES dönemde öğrencilerin şiddet davranış sıklıklarında azalmalar olduğunu belirtmişlerdir. Bir öğretmen son zamanlarda pek şiddet olayı olmadığını ve sınıfta olay çıkaran ve başarısız olan bir öğrencinin daha uyumlu olduğu ve ders başarısının arttığı ama isim takmaların devam ettiği görüşüne grup içinden bir öğretmen "Belirli grupta isim takmalar azaldı. Belki tembel öğrenciler kendi üzerlerine alındılar ve toparlandılar" ifadesi ile karşı çıkmıştır. Öğrencilerden bazılarının diğer arkadaşları birbirlerine vurduğunda onları uyardığı ve ŞKEP Yemini'ni onlara hatırlattıklarını belirten öğretmenler, öğrencilerin önceden yanlışlığının farkında olmadıkları davranışların şimdi farkında olduğunu gözlemlemiştir. Bizim çalışmamız bulgusu ile benzer şekilde Cirillo'nun (1998) dokuz ve onikinci sınıf öğrenciler ile yürüttüğü çalışmada, eğitim

sonrasında öğrencilerin şiddetten kaçınma inanışlarında anlamlı bir fark saptanmamasına rağmen, birçok öğretmen ve danışmanın eğitim sonrasında öğrencilerde olumlu değişimler ve sosyalleşmeyi geliştiren davranışların geliştiğini belirtmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

ŞKEP'e katılan deney grubu öğrencilerin, eğitim öncesine göre daha yapıcı/olumlu çatışma çözüm yaklaşımlarını kullandığı ve şiddet eğilimlerinin azaldığı saptanmış, ancak şiddet davranış sıklıklarını belirlemeye yönelik ölçek puanlarında eğitim öncesine göre büyük bir değişiklik ortaya çıkmamıştır. Bunun yanı sıra öğretmenlerin öğrencilerin şiddet davranış gözlemleri, eğitim sonrasında öğrencilerin şiddet davranış sıklıklarında azalmalar olduğunu şeklinde olmuştur.

ŞKEP sonrasında, deney ve kontrol grubu öğrencilerin çatışma çözüm yaklaşımları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanırken, öğrencilerin şiddet eğilimleri ve şiddet davranışlarında istatistiksel olarak önemli bir fark saptanmamıştır.

Çalışma sonucundaki bulgular ışığında; okul yöneticilerine,

öğretmenlere, sağlık çalışanlarına ve toplum kuruluşlarına ve araştırmacılara aşağıdaki öneriler getirilebilir:

Eğitim programı, farklı sosyal yapı ve yaş grubundaki öğrencilere uygulanabilir.

Eğitim programının tüm öğretim yılına yaygınlaştırılması ve öğretmenlerin katılımı ile ders programlarına entegre edilmesi sağlanırsa, öğrencilerin şiddet davranışlarında daha olumlu ve sürekli bir etki yaratılabilir.

Eğitim programının disiplinler arası işbirliği içerisinde yürütülmesi ile daha başarılı sonuçlara ulaşılabilir.

Her okulda çatışmayla olumlu başatma ve şiddeti önleme programlarının yürütülmesinde okul aile işbirliğinin sağlanmasında ve öğrencilerin gelişim dönemlerine özgü kontrol ve eğitimlerin düzenlenmesinde çalışabilecek bir okul sağlığı ekibi oluşturulmalıdır. Bu ekip içinde okul yöneticisi, doktor, hemşire, rehber öğretmen ya da psikolojik danışman mutlaka yer almalıdır.

Okul, aile ve öğrenci işbirliğini sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Bandura A** (1997). Social learning theory. Practice Hall- New Jersey: 22-36.
- Brener ND, Krug EG, Dahlberg LL** (1997). Nurses' logs as an evaluation tool for school-based violence prevention programs. The Journal of School Health 67: 171-174.
- Browning L, Davis B, Resta V** (2000). What do you mean think before I act conflict resolution with choices? Journal of Research in Childhood Education 14(2): 232-238.
- Center for Disease Control and Prevention** (1993). Center for chronic disease prevention and health Youth Risk Behaviour Survey, Ga: Atlanta. <http://www.cdc.gov/ncipc/dvp/yvguide.htm> Erisim: 14.11.2007
- Cirillo K** (1998). School violence: prevalence and intervention strategies for at-risk adolescents. Adolescence 33(130): 319-330.

Delveaux KD, Daniels T (2000). Children's social cognitions: physically and relationally aggressive strategies and children's goals in peer conflict situations. Merrill-Palmer Quarterly 46(4): 672-692.

Emiroğlu ON (2002). Araştırma tasarımı. hemşirelikte araştırma ilke süreç ve yöntemleri, Editör Erefe İ., HEMAR-G Yayın No: 1, Odak Ofset, 105-122.

Farrell AD, Meyer AL (1997). The effectiveness of a school-based curriculum for reducing violence among urban sixth-grade students. American Journal of Public Health 87(6): 979-985.

Furlong M (2000). The school in school violence: definitions and facts. Journal of Emotional and Behavioural Disorders 8(2): 71-82.

- International Council of Nurses (ICN).** (2001). Nurses, always there for you: united against violence Anti-Violence Tool Kit 1-3.
- Johnson DW, Johnson R** (1994). Effects of conflict resolution training on elementary school students. *Journal of Social Psychology* 134(6): 803-18.
- Johnson DW, Johnson R** (1995). Training elementary school students to manage conflict. *The Journal of Social Psychology* 135: 673-86.
- Karasar N** (1995). Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd. 7. Basım: 116-129.
- Koç İ, Hancıoğlu A** (2003). Hanehalkı nüfusu ve konut özellikleri, Türkiye nüfus ve sağlık araştırması (TNSA) Nüfus Etütleri Enstitüsü Ankara, 18.
- Kubilay G** (2002). Veri toplama yöntem, teknik ve araçları. Hemşirelikte Araştırma İlke Süreç ve Yöntemleri. Editör: Erefe İ. HEMAR-G Yayın No: 1 Odak Ofset: 139-166.
- Meyer AL, Farrell AD** (1998). Social skills training to promote resilience in urban sixth-grade students: one product of an action research strategy to prevent youth violence in high-risk environments. *Education & Treatment of Children* 21(4): 461-478.
- Morgan DL** (1998). The focus group guidebook. SAGE Publications: 59-71.
- Peker H** (1994). Çocuk ve suç. Çocuk Vakfı Yayınları İstanbul 18-22.
- Peterson RL, Skiba R** (2001). Creating school climates that prevent school violence. *The Clearing House* 74(3): 155-63.
- Şahin NH** (1999). Çocukları duyarlı kılan nedir? Şiddet dolu bir dünyada çocuklarımıza yumuşak yürekliliği öğretmek. *Türk Psikoloji Bülteni* 4(9): 109-112.
- Smith SW, Daunic AP, Miller MD et al.** (2002). Conflict resolution and peer mediation in middle schools: extending the process and outcome knowledge base. *Journal of Social Psychology* 142(5): 567-587.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu** (1998). Aile içinde şiddet ve toplumsal alanda şiddet, Başbakanlık Basımevi, Ankara: 46-93.
- Türnüklü A, Şahin İ** (2003). Öğrenciler kavga ederek anlaşıyor. *Milliyet Gazetesi*, 07.04.2003, Ankara.
- Volokh A, Snell L** (1998). School violence prevention: strategies to keep schools safe (Unabridged). Policy Study No. 234 U.S.A.
- Woodtli MA, Breslin ET** (1996). Violence-related content in the nursing curriculum: a national study. *Journal of Nursing Education* 35: 367-74.